

Murdeealise noore vahekord koduga.

Laps ammutab oma muljed ja elamused peamiselt kolmelt alalt; nendele samadele aladele on suunatud ka ta omapoolne aktiivsus, nii et me võime piltlikult kõnelda lapse eluringi kolmest lõikest või sektorist. Nendeks sektoriteks on kodu, kool ja lapse oma maailm.

Väikelaps enne kooli astumist elab peamiselt omas mängu- ja fantaasiamaailmas. Ta vajab võrdlemisi vähe väliseid muljeid; need vähesed muljed, mis ta oma mängu- ja fantaasiamaailma ülesehituseks vajab, ammutab ta peaaegu eranditult kodusest elust, osalt ka temale jutustatud või loetud muinasjuttudest.

Kooli astudes suundub lapse tähelepanu nüüd avanevale uuele elamusteallikale - koolimaailmale. Kõik mis seotud kooliga, õpetaja isik, kaasõpilased, koolimaja, õppevahendid jne. hakkab tema teadvuses etendama väga suurt osa. Kui jälgida lapse huvide suundumist, tutvuda ta unistuste ja unenägudega ilmse ja varjatud sisuga, jälgida ta kõnelusi oma sõpradega jne., siis ei jää kahtlust, et esimestel kooliaastatel laps elab peaaegu terveni koolile, selle ettevõttele ja selle ülesandele. "Õpetaja ütles..." - see on neis aastais peamine trump, millele enamasti isa ja ema

autoriteet alla jääb. Selles eas on laps läbi ja läbi õpilane. Kui kaua see kestab? O^{te}etavasti umb. algkooli 4.-5. klassini, s.o. keskmiselt 12.-13. eluaastani. Siis hakkab huvi kooli vastu vaibuma ja esiplaanile astub jälle "oma maailm", kuid nüüd juba peamiselt seiklus- ja mängukaaslaste, põneva lektüüri, spordi ja uuemal ajal linnades ka kinoelamuste näol. 13-14- aastane poiss või tüdruk ammutab oma sooviunelmate sisu peamiselt sellest "omast maailmast." Kui ta pävikut peab, siis täidab ta selle leheküljed sündmustega seal. Kool ja kodu kajastuvad ta päivikus vaevalt-vaevalt, ehk olgu siis neil kordadel, kui ^{ml}ta nooruki "oma maailma" piire kitsendama hakkavad, kui tekkib kokkupõrkeid nende ja nooruki "oma maailma" vahel. Võrratu meisterlikkusega kirjeldab säärast poiste elu "omas maailmas" ungari kirjanik F. Molnár oma populaarses teoses "Paltänava poisid." Sageli tungib see noorte "oma maailm" ka kooli, vallutades vahetunnid ja muud õppetööst vabad hetked. Põneva sopakirjanduse, kahemõttelise kirjavahetuse jms. näol laiutab ta mõnikord isegi õppetundides pinkide all, õpetaja selja taga. Kooli õpetuslik tegevus vajub selle kõrval ükskõiksuse põrmu ja õpetaja autoriteet suudab nüüd harva võistelda "oma maailma" suuruste - juhtide omaga. Kui varem peamiseks trumbiks oli "õpetaja ütles...", siis

astub nüüd selle asemele:" Minu sõber arvab nii.." Alles viimasel ajal, kus kool seda noorte " oma maailma" on püüdnud koolimaailmaga lepitada, noorsoo organisatsioonid, rännakuid laagreid jms. oma töökavva võttes, on lõhe nende kahe - noorte vabade huvide ja koolielu vahel kadumas.

Ent milline on siis murdeealiste noorte suhe k olmandale eluringile - kodule?

Peab ütlema, et kodu osatähtsus I3-I4-aastaste noorukite juures on võrdlemisi väike. Kehvemates oludes, eriti seal, kus kogu pere elab kitsas korteris, muutub kodu murdeealisele noorele vaid ööbimis-ja söögikohaks. Niipea kui vähegi saab põgenetakse sealt välja , tänavale, sõprade juurde, noorsoo-organisatsioonidesse. Kes ei oleks kuulnud või lugenud säärastestki juhtudest, kus noored oma kodu hoopis maha jätavad, et asuda elama täiesti " omas maailmas", olgu selleks siis kas alaealiste varaste jõuk, lootus pääseda välismaale "huvitava-vasse ellu" või tütarlastel - prostitutsioon. Eestis võtab politsei iga aasta kümnekond säärast noort kinni, kellest mõni tahtis ~~XXXXX~~ minna sõtta Hiinamaale, mõni Hispaaniasse, mõni Hollywoodi kinodiivaks!

See on kodu traagika, et tema, kes tegelikult noore inimese eest kõige enam hoolitseb ja tema arengusse kõige sügavamad jäljed jätab, noortelt kuni kolmanda aastakümneni harva

õigeid tänusõnu kuuleb. Hiljem siis, kui selle kodu sisutajad-
vanemad - enamasti juba mullas puhkavad, tunneme küll, mis
me neile võlgneme, ent siis pole seda võlga enam kellelegi
tasuda - võib olla vahest ehk oma lastele. Mitte asjata
pole "ärakadunud poeg" maailmakirjanuse üks sagedamaid ja
liigutavamaid lugusid.

Kahjuks on lugu nii, et järjest enam linnastuvate elu-
vormide tõttu kodu kasvatuslikud väärtused kipuvad tööpoolest
kuivama kokku. Mida suudab pakkuda noorele inimesele ühest
toast koosnev üürikorter, kus elab koos 5-6 inimest ja kus
noorel pole võib olla õiget lauda ega nurkagi oma asjade jaoks.
Veel halvem on, et seegi toake vaheldub sageli, ilma et *nont*
temaga seoks mingid tundesidemed. Kui linnades küsitleda
meie algkooliõpilasi, kui paljud neist on sündimisest kuni
algkooli lõpuklassini elanud ühes ja samas korteris, siis
näeme, et neid on üsna vähe. Enamik on üsna sageli kolunud
kohast teisi, viibides kohal ainult aasta või paar. Missugu-
ne neist sageli vahelduvatest üürikorteritest on siis nüüd
see "kuldne kodukotus", mida meie lauludes ülistame ja
millel peaks olema määrav mõju lapse arengule? Eluviiside
linnastumine võtab meilt ja meie lastelt kodutunde, jätab
neid seega ühest väga väärtuslikust elamuste allikast ilma.

Kuid ka kodu sisemine elu kipub jääma hõredaks, pinna-

pealseks. Elu raskuspunkt kandub järjest enam väljapoole kodu. Kino, kohvik, restoraan, sport, organisatsioonid - need kõik nõuavad järjest suuremat osa inimese elust endale - kodu arvel. Kui me jällegi oma murdeealise noorsoo hulgas tahaksime teha statistikat selle kohta, kui paljud neist oma vabal ajal ja puhketundel õhtuti või pühapäeviti elavad koos muude perekonnaliikmetega, siis saaksime väga väikesed arvud. Isegi siis, kui võib olla kõik kodus on, tegeleb igaüks oma huvialaga, ilma et mingid ühised harrastused kogu peret seoks. Üks tähtsamaid igapäevaseid sündmusi koduses elus - kogu pere ühine lõuna- või õhtusöök, jääb järjest harvemini esinevaks.

Kõik need nähtused on tingitud sügavast ühiskondlikudest põhjustest, mida ei saa kõrvaldada paljalt sõnadega ega hea tahtega, kuigi ka seda head tahet võiks olla rohkem.

Kuid murdeealise noorsoo võõrdumisel kodust on veel muidki põhjusi, mis tingitud peamiselt noorsoo enda hingeelulisest arengust.

13-14. eluaasta paiku hakkab noor inimene vaimselt iseseisvuma. Tal hakkavad kujunema omad vaated, omad töökspidamised ja ta tahab saada rohkem vabadust ja iseseisvust oma elukorralduses. Soov isikupäraselt, oma maitse kohaselt riietuda, huvi väravavõtme vastu, mis võimaldaks oma tahtmise järgi

kodu tulla ja kodunt välja minna, tarve oma toa järele, kus segamatult saaks olla, suuremate ja väiksemate saladuste tekkimine, ~~eriti vajadust~~ need on kõik igapäevase elu nähted, millega meie peaaegu iga murdeikka jõudnud nooruki juures kokku puutume. Mil määral vanematel ja kasvatajatel selle iseseisvustungi jaoks on arusaamist ja suurema ~~mode~~ taktiikkusega nad seda kohtlevad, seda parem niihästi noortele kui ka vanematele. Kui vanemad selles eas noortel lasevad toimida täiesti omapead, siis ähvardav noori metsistumise, kodust täiesti võõrdumise hädasoht. Kus noorte kasvavale iseseisvustungile aga mingit tähelepanu ei pöörata ja sellele mingil määral vastu ei tulda, seal on karta, et noored kas avalikult või salaja hakkavad vanemate korraldustele vastu, tekib pinevus, mis jällegi purustab igasuguse sisemise kontakti noorte ja vanemate vahel,

Kodudes, kus valitseb kindel kord ja kindlad traditsioonid, millega laps juba maast madalast ühte kasvab, on kõik need kriisid kergemini lahendatavad. Kus laps juba väiksest saadik on harjunud sellega, et perekonnaliikmed täpselt kogunevad söögiaegadele, et õhtul teatud kellaajal algab n.n. kodurahu, mil enam võõraid vastu ei võeta (välja arvatud suured külaliste vastuvõtud) ega ise ilma tungiva põhjuse

seta välja ei minda, et perekonnaliikmeil üksteise vastu ei ole saladusi jne. - seal on palju kergem võidelda ka noorsoo metsistumise ja kodunt vöördumisega vastu.

Meie kodukultuuri üheks olulisemaks katsekiviks on just see, kuidas ta tuleb toime murdeealise noorsoo iseseisvustungi ja protestivaimuga.

Raadselung 1937.